

men i det 11. aarhundrede: Den konciliære doktrin, som den tyske bispemagt skulle repræsentere; den af kardinalerne repræsenterede doktrin, hvorefter kirkens auctoritas ultimativt beroende hos kardinalkollegiet; folkesuverænitetsdoktrinen, som if. forfatteren skulle være provokeret af Gregor 7. selv ved hans appel hen over hovedet paa kirkens biskopper og præster direkte til lægfolket; og endelig naturligvis den monarkiske doktrin, som Gregor 7. var eksponent for. Selv om Morrison naturligvis er klar over, at visse af disse doktriner har deres oprindelse i en tidligere periode, mener han, at investiturstridsperioden saa at sige udkrystalliserede doktrinerne, hvilket dog vistnok maa siges at presse emnet for meget. Om en folkesuverænitets-teori er der vel slet ikke tale, og valgdekretet af 1059, som gav kardinalbiskopperne det afgørende ord ved pavevalget, bør snarere forstaaes som udsprunget af en konkret, politisk situation end som foregribende en meget senere udvikling. Den konciliære og monarkiske doktrin indenfor kirken er selvsagt af ældre oprindelse end reformperioden. Morrison forekommer derfor i nogen grad at ville læse historien baglæns, hvilket let fortaager en forstaaelse af reformkirkeperioden.

Afhandlingernes niveau ligger højere end tilsvarende amerikanske essaysamlinger. Alligevel savnes en mere konkret fællesnævner og en besvarelse af mere konkret formulerede spørgsmaal. Indtrykket bliver derfor kalkidoskopisk.

MOGENS RATHSACK

ERIC JOHN: *Orbis Britanniae and Other Studies. Studies in Early English History*, ed. by H. P. R. FINBERG, vol. IV. Leicester University Press 1966. xii + 303 s. 42 sh.

Eric John, der er lecturer ved universitetet i Manchester, udsendte i 1960 sin *Land Tenure in Early England* (anm. i HT 12. rk. II, s. 552-53), hvori han gjorde op med den hidtil akcepterede opfattelse af det angelsaksiske samfunds struktur, den 'germanistiske' opfattelse, der går tilbage til Stubbs og senest er stadfæstet af Stenton i hans *Anglo-Saxon England*. Han påviste her, hvilke betydelige vanskeligheder der er ved at få Stubbs's billede af det oldengelske samfund som et demokrati af frie, selvejende germanske bønder, der afgjorde deres anliggender suverænt på tinge, til at harmonere med det forhåndenværende kildemateriale; han skitserede i stedet et overvejende aristokratisk samfund, domineret af en professionel krigerklasse, og han slog fast, at dette samfund kendte en vidtgående feudalisering. Han antydede endog, at feudaliseringen af England i 1066 snarere nærmede sig sin afslutning end tog sin begyndelse, idet lejetropper allerede siden Æthelred den Andens tid var begyndt at vinde frem på bekostning af det feudale opbud, som fyrden var. I sin nye bog, følger John dette arbejde op og søger at sætte noget i stedet for det, han forkastede. Det ser umiddelbart ud som lidt spredt fægtning, idet bogen består af otte afhandlinger, nogle har været trykt tidligere, suppleret af nogle småstykker om til dels ret specielle problemer, men i praksis falder bogen i to dele, idet de tre første afhandlinger drejer sig om den angelsaksiske samfundsstruktur med særligt henblik på kongemagten, mens resten behandler de økonomiske og politiske aspekter af den cluniacensiske reforms gennemførelse i England.

F. M. Stenton skrev i 1918 sin nu klassiske afhandling om *The Supremacy of the Mercian Kings*, hvor han belyste det overherredømme, som de merciske konger i det 8. årh. udøvede over de øvrige konger syd for Humberen. Dette tema har John taget op i den første afhandling, *Orbis Britanniae and the Anglo-Saxon Kings*, hvor han søger at finde frem til de politiske realiteter, der lå bag kongernes brug af titler som *brytenwealda*, *rex Anglorum*, *imperator totius Britanniae* eller meget mere pompøse sammensætninger med *basileus*, *rector*, *caesar* etc., og søger at vise overherredømmets udvikling. I begyndelsen synes dets udøver blot at have haft krav på tribut og på anerkendelse som hele den angelsaksiske kirkes herre, men under Offa udviklede det sig stærkt i retning af reelt herredømme; han synes at have stræbt efter at blive den eneste konge syd for Humberen og greb stærkt ind i, hvad man tidligere havde regnet for de andre rigers indre anliggender. Herved reduceredes de øvrige kongers status. Kongerne af Hwicce måtte se sig degraderede først til *regulus*, siden over *subregulus* til slet og ret *dux*, og på lignende måde gik det alle andre end kongerne af Wessex. Stenton mente ikke det lod sig gøre at følge overherredømmet gennem det 9. årh., hvor det i givet fald måtte tilhøre de vestsaksiske konger. Det lykkes imidlertid John at bringe både Alfred og ikke mindst hans fader Æthelwulf overbevisende ind i sammenhængen. Æthelwulfs utraditionelle testamentariske bestemmelser tolkes som grundlæggelsen af en kongelig domæne, og ved hjælp af kontinentale paralleller renser John forfatteren af den oldengelske krønike og Asser for en fæl blamage, idet han påviser, at de ikke som sædvanlig antaget har misforstået situationen helt, når de anfører, at Alfred i barnlig alder blev sendt til Rom og af paven salvet til konge, men tværtimod gør helt korrekt rede for begivenhederne og har opfattet dem rigtigt.

I den anden afhandling, *Folkland Reconsidered*, som uden tvivl er bogens vægtigste og den, hvis resultater har de videst rækkende konsekvenser, undersøger John begrebet *folcland* i relation til *bocland* og *lænland*. Som en nødvendig følge af, at han tidligere har forkastet den traditionelle opfattelse af *bocland*, nemlig at det reelle i en *landboc* var en kongelig dispensation fra de nedarvede, germanske, familieretslige arveregler, som satte modtageren i stand til at tilsidesætte slægtens krav til fordel for en kirke eller et kloster, og påvist, at en *landboc* tværtimod skabte arveret, hvor der forud ingen arveret havde været, forkaster John Vinogradoff's definition af *folcland* som den jord, der var undergivet de nedarvede arveregler, han afviser endda, at sådanne regler overhovedet har eksisteret. Efter John's opfattelse har den angelsaksiske overklasse ikke kendt til arveret eller arvegodser, den har kun kendt til tidsbegrænsede og betingede len, *precarious tenure*, som kongen tildelte den ud af sit *folcland*; *folcland* var fra kongens synspunkt al den jord, som han havde skatteindtægter af, og disse indtægter kunne han tillægge sine krigere, fyrden, hvilket han gjorde på visse betingelser og kun for deres egen levetid. Ved deres død faldt disse len tilbage til kongen. Fra modtagerens synspunkt var det et lån fra kongen, hvorfor sådant gods også benævnes *lænland*. Det ligger i denne opfattelse, at *folc* ikke kan betyde Englands befolkning i almindelighed, således som det traditionelt oversættes, og John giver da også uafviselige grunde for at *folc* stort set er synonymt med *fyrde*; og fyrden var netop et opbud af aristokratisk tilsnit, af thegner, ikke en bondehær af *ceorls* efter mand-af-huse-princippet. Det ligger også heri, at John tilslutter sig

Maitland's opfattelse af en *landboc's* funktion: den bortgiver rettigheder over jord, indtægter deraf, ikke selve jorden. *Landboc's* kommer for lægmænds vedkommende ind i billedet på det tidspunkt, hvor kongen tilstår dem arveret til deres *læn*, og oftest blev resultatet et kloster, hvor slægten kunne råde over posten som abbed. John går stik imod strømmen, men hans teser har utvivlsomt meget for sig; de har først og fremmest det metodiske fortrin for deres forgængere, at de ikke er blevet til ved et forsøg på at få kilderne til at harmonere med en forudfattet opfattelse af, hvorledes et germansk samfund bør se ud og fungere. John er startet med en minutøs undersøgelse af kilderne for sluttelig at kassere den germanske overbygning, da den viste sig uden jordforbindelse.

Stubbs og hans germanske *polity* – »The England of Queen Victoria rendered after the manner of Tacitus« – er udgangspunkt for afhandlingen om *English Feudalism and the Structure of Anglo-Saxon Society*, hvor John forkaster den sædvanlige fremgangsmåde ved behandlingen af feudalismen i England, nemlig at man tager sit udgangspunkt i England efter 1066 og derpå undersøger, hvad perioden forud måtte have kendt af forgængere eller forløbere for denne eller hin institution. – »How many textbooks are there which treat the whole period as if the English were only waiting for William the Conqueror?« – Han vil studere det angelsaksiske samfunds opbygning på bred basis og derefter, som Maitland gjorde, spørge, om det giver nogen mening at hævde, at i 1066 indførtes en ny samfundsorden i England. Han viser derefter, at fyrden ikke var *the Nation in arms*, ikke bestod af de velkendte frie *ceorls*, men af professionelle krigere, der havde aflagt formelt *homagium* til deres *hlaforð* for et *læn*. Han belægger med mange eksempler den dominerende rolle dette aristokrati og dets relationer til kongemagten spillede i angelsaksisk politik og lokalstyre, og han rammer et andet kardinalpunkt i den germanistiske opfattelse ved at påvise, at retsplejen ingenlunde var folkelig men i høj grad feudaliseret. Han kan derfor slutte med at forkaste Stubbs og hans mange senere meningsfæller og fastslå, at »if we take his criteria for distinguishing 'feudalism' we must admit that Anglo-Saxon England exhibited every symptom of chronic feudalism«.

I de resterende afhandlinger behandler John det 10. årh.s klosterreformer i England. De hidtidige behandlinger heraf har drejet sig om de mere teologiske sider, og her har St. Dunstan tiltrukket sig hovedparten af opmærksomheden. John tager fat på reformerne under en økonomisk og konstitutionel synsvinkel, idet han undersøger, hvorledes reformatorerne fik bugt med det *secularium prioratus*, som var et af hovedmålene for deres reformiver. Herved får St. Æthelwold fra Winchester en central placering. De lokale verdslige stormænd havde betydelige økonomiske interesser i klostrene. De havde grundlagt dem, og de betragtede dem som deres ejendom, rådede over deres økonomiske ressourcer og over abbedposterne ud fra familiemæssige hensyn. Klostrenes indbyggere svarede ingenlunde til reformatorenes opfattelse af munke; de havde hverken ejendoms- eller boligfællesskab, men arvelige præbender og egne huse, og tværtimod at leve i Gud velbehagelig kyskhed havde de lovformelige hustruer. Første led i reformen blev da en ophævelse af den private ejendomsret til klostrets tilliggender, hvilket indebar, at reformatorerne med kongens støtte måtte tilintetgøre de hidtidige ejeres lovlige adkomst. Efter dette problems løsning blev næste hovedpunkt kontrollen over abbedvalgene, hvor det lykkedes at

erstatte *saecularium prioratus* med et kongeligt *dominium*. Reformen afhang fuldstændig af kong Edgars bevågenhed, og den havde den i høj grad. Den bragte da også kongemagten betydelige fordele, et reformeret kloster blev til et kongeligt *Eigenkloster*, og Edgar har næppe været blind for fordelene herved. Det gav ham over hele England indflydelse på den lokale adels bekostning. John mener dog, at han også har været ærligt overbevist om reformens nødvendighed for munkevæsnets skyld. »To suppose otherwise we should have to credit him with a prescience and cynical concealment of motives never found in real life, but only in the pages of history books«.

NIELS LUND

BRYCE LYON and ADRIAAN VERHULST: *Medieval Finance. A Comparison of Financial Institutions in Northwestern Europe*. Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en wijsbegeerte, 143. aflevering. Brügger, »De Tempel«, 1967. 101 s.

De to forfatters arbejde betegner et bemærkelsesværdigt samarbejde mellem en amerikansk forsker fra Brown University, Rhode Island, og en europæisk fra universitetet i Ghent. Deres programudtalelse hævder behovet for en komparativ undersøgelse af middelalderlige regeringsinstitutioner paa samme maade som Pirenne har forsøgt det for byernes vedkommende, Gilson, Taylor og mange andre for aandslivets, Bloch for feudalismens vedkommende, og som f. eks. Lamprecht har gjort det for de økonomiske forholds vedkommende. De hævder, at de fleste institutionsundersøgelser har været præget af snævert nationale hensyn og karakteriserer saagar denne forskning som chauvinistisk motiveret. Udtalelsen er næppe retfærdig. For det første er der en række bemærkelsesværdige undtagelser, som f. eks. Mitteis, Schramm og Kern, som ogsaa nævnes af forfatterne selv; supplerende kan henvises til arbejder udgivet af Konstanzer Arbeitskreis, *Das Königtum* fra 1956 og *Studien zum mittelalterlichen Lehenswesen* fra 1960 samt den komparative analyse af feudalismen udgivet i 1958 af Société Jean Bodin i Bruxelles, hvilket næppe kan være forf. ubekendt. For det andet er det et spørgsmaal, hvorledes forfatterne definerer begrebet regeringsinstitution; vidt defineret maa ogsaa en undersøgelse som Hoffmanns *Gottesfriede und Treuga Dei* fra 1964 inddrages; i denne forbindelse maa det være rimeligt at understrege, at begrebet regering før 1200 nødvendigvis maa modificeres i forhold til moderne definitioner. For det tredje forekommer det dristigt at tillægge forskere som Lemarignier, Lot, Fawtier og Haskins chauvinistiske motiver for deres institutionsundersøgelser. Eller mener man, at Anna Hude og William Christensen ikke snarere var motiveret af praktiske hensyn end hensyn til nationale interesser? For det fjerde maa anføres, at uanset den komparative metodes incitament maa forudsætningen for en komparation normalt være, at de enkelte landes nationale institutioner foreligger nogenlunde belyst. Iøvrigt var i middelalderen ogsaa kirken en regeringsinstitution, hvis enkelte institutionaliserede funktioner dog maa siges at være relativt godt undersøgt paa komparativ basis.

Det undersøgte omraade omfatter Île de France, Normandiet, Flandern og